

1. Вихідні передумови, що визначають побудову системи діяльності педагогічного університету з упровадження нових технологій, визначаються в існуючому протиріччі між потребами загальноосвітньої школи, що прагне якісних змін в освітньому просторі, та недостатньою участю науковців у цьому процесі.

2. Мета, зміст, організаційні форми та етапи діяльності як компоненти у своїй єдності становлять структуру педагогічної системи діяльності педуніверситету з упровадження інноваційних педагогічних технологій у навчально-виховний процес школи.

У подальшому дослідженні питання створення системи діяльності педагогічного університету з упровадження нових педагогічних технологій у практику роботи загальноосвітньої школи ми пропонуємо створити спеціальний структурний підрозділ університету, що займався б педагогічною впроваджувальною діяльністю; а крім того, розглянути можливості практичного функціонування створеної системи.

Література

1. Горашук О.С. Впровадження інноваційних технологій як один із напрямків підвищення кваліфікації вчителів // Післядипломна освіта в регіоні: стратегія та перспективи. Збірник тез за матеріалами науково-практичної конференції (Луганськ, 28 лютого 2002 р.) / Ред. кол.: Є.М.Хриков та ін. – Луганськ, 2002. – С.36-41.
2. Євдошенко Г. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи // Директор школи. – 1999. – № 45. – С. 8-9.
3. Жерносек І.П., Колібабчук В.З. Трансформація педагогічної науки і передового досвіду в шкільну практику // Педагогіка і психологія – 1995. – № 3. – С. 162-168.
4. Краткий словарь по философии / Под общ. ред. И.В.Блауберга, И.К.Пантина. – 4-е изд. – М.: Политиздат, 1982. – 431 с.
5. Набока Л.Я. Підготовка методистів до впровадження оновленого змісту освіти в системі підвищення кваліфікації: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / АПН України. – К., 1997. – 24 с.
6. Сластенин В.А. и др. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений/ В.А.Сластенин, И.Ф.Исаев, Е.Н.Шиянов; Под ред. В.А.Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.
7. Харченко С.Я. Социально-педагогические основы подготовки учителя к работе с детскими общественными объединениями: Дис. ... д-ра пед. наук.-М., 1993. – 334 с.

Анотація

У статті розглядається проблема діяльності педагогічного університету з упровадження нових технологій у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи.

Аннотация

В статье рассматривается проблема деятельности педагогического университета по внедрению новых технологий в учебно-воспитательный процесс общеобразовательной школы.

Подано до редакції 26.02.2009.

Рекомендовано до друку докт. пед. наук, проф. Гузій Н.В.

© 2009

Павлова О.В., Ширяєва Т.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВІДСУТНОСТІ БАТЬКІВСЬКОЇ ОПІКИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Надання психолого-педагогічної допомоги дітям, позбавленим батьківської опіки, постає актуальною проблемою нашого сьогодення. Це пояснюється зростанням у нашій країні кількості дітей, які фактично або зовсім не мають сім'ї. Вирішення цієї проблеми пов'язують з організацією діяльності державних та недержавних дитячих установ. У нашій країні діють такі соціальні організації допомоги дітям, як притулки, будинки малюка, дитячі будинки, інтернати, реабілітаційні центри, дитячі будинки сімейного типу. Діяльність цих установ та їх працівників передусім спрямована на допомогу покинутим дітям в їх психічному та моральному розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Проблеми дітей-сиріт в своїх працях розкривали такі дослідники як І.В.Дубровіна [2], А.Г.Рузька [2], Л.Я.Оліференко [10], А.В.Бикова [10], Н.Ю.Кондратьєв [3], В.С.Мухіна [4], А.Ш.Шахматова [9]. Ці автори проаналізували рівень психічного розвитку дітей, які виховуються без батьків, а також визначили зміст психолого-педагогічної корекції в закладах соціально-педагогічної допомоги. Аналіз наукової літератури вказує на значення особливостей розкриття психічного розвитку дітей-сиріт у соціальних закладах.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є розгляд особливостей психічного розвитку дітей старшого дошкільного віку в умовах відсутності батьківської опіки.

Виклад основного матеріалу дослідження... Нами було організовано і проведено експериментально-дослідну роботу з виявлення рівня психічного розвитку дітей дошкільного віку дитячого будинку під впливом цілеспрямованої діяльності працівників цього закладу. Ця робота здійснювалась на базі Макіївського дитячого будинку "Пташеня" в різновікових та змішаних групах. Діяльність цього закладу спрямована на створення

найсприятливіших умов, максимально наближених до домашніх, для організації життя і розвитку дітей як соціально-адаптивної та соціально-продуктивної особистості.

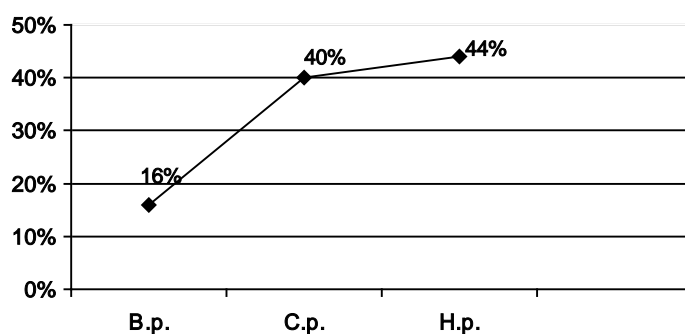
Одним з етапів нашого дослідження було виявлення рівня психічного розвитку дошкільників. Нами були проаналізовані такі притаманні для їх розвитку психічні процеси, як мовлення та орієнтованість у навколишньому середовищі. Методичною основою дослідження послуговували наступні тести та методики:

1. Методика "Розповідь за малюнком" (Р.С.Немова) [6, с. 117].
2. Методика "Склади оповідання" (Р.С.Немов) [6, с. 120].
3. Методика "Несинітниця" (Р.С.Немов) [6, с. 116].

Також використовувався метод бесіди для виявлення рівня орієнтації дітей у навколишньому світі. Для дослідження ступеню впливу діяльності педагогічних працівників на психічний розвиток дошкільників, позбавлених батьківської опіки, було виявлено рівень їхньої готовності до спілкування з дітьми. Для аналізу цих показників використовувалася методика Н.А.Фландерса [5, с. 172] на виявлення моделі педагогічного спілкування та анкета для педагогічних працівників на розкриття їхньої спрямованості на використання ігрової діяльності у виховному процесі.

Аналізуючи отримані в ході дослідження дані, можна зробити висновок, що стиль педагогічного спілкування безпосередньо впливає на формування позитивних якостей особистості дитини, проявлення її ініціативності та відкритості в спілкуванні. Так, наприклад, проявлення емпатії педагогічними працівниками до дітей сприяє активізації ініціативності дошкільнят при їхніх відповідях, а також створює позитивний психологічний клімат на заняттях. Використання педагогічними працівниками у своїй роботі гри як основного виду діяльності дошкільнят, позитивно впливає на розвиток дітей.

У процесі аналізу психічного розвитку дітей-сиріт дошкільного віку виявилась наступна закономірність: недостатній об'єм емоційних вражень при спілкуванні дітей з дорослими та низький рівень їх орієнтації у навколишньому світі, що приводять, на нашу думку, до відхилень у розвитку самопізнання та мовлення вихованців. Результати дослідження див. на рис. 1 та рис. 2.

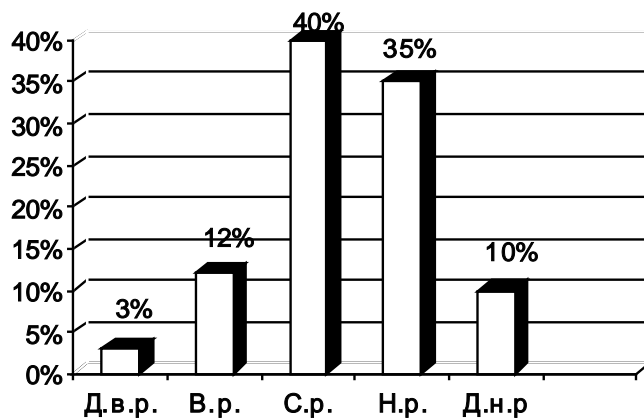

Примітка:

- В.р. – високий рівень
- Ср.р. – середній рівень
- Н.р. – низький рівень

Рис. 1. Орієнтація дітей-сиріт у навколишньому світі

Як свідчать дані дослідження, високий рівень орієнтації у навколишньому світі мають 16% дітей-сиріт від загальної кількості опитуваних. Середній рівень зазначеної орієнтації виявлено у 40% дошкільнят від загальної кількості досліджених. Найбільше процентне співвідношення відмічено у низьких показниках рівня орієнтації дітей-сиріт у навколишньому світі (у 44% дошкільнят від загальної кількості опитуваних). Аналізуючи отриманні в ході проведення бесіди дані, можна зробити висновок, що в цілому діти володіють загальною інформацією про себе (знають дату, число та місце свого народження). Але вони ще не можуть розкрити причини подій, які відбуваються в оточуючому їх середовищі. На рис.2 нами розкриті показники рівня розвитку мовлення у дітей-сиріт.

Примітка:
 Д.в.р. – дуже високий рівень
 В.р. – високий рівень
 С.р. – середній рівень
 Н.р. – низький рівень
 Д.н.р. – дуже низький рівень

Рис. 2. Рівень розвитку мовлення у дітей-сиріт

За методиками діагностики мовленнєвої активності вихованців дитячого будинку, було виявлено наступні показники: дуже високого рівня досягли 3% досліджених, високого – 12% дітей дошкільного віку від загальної кількості опитуваних. Найбільший показник виявлено у 40% дітей-сиріт від загальної кількості досліджених, які мають середній рівень розвитку мовлення. Низький та дуже низький рівень розвитку мовленнєвої активності проявили 35% та 10% дітей дошкільного віку від загальної кількості опитуваних. Ці дані свідчать про бідність словникового запасу вихованців дитячого будинку, неспроможність відтворити ними повну картину побаченого.

Враховуючи результати дослідження, психокорекційну роботу з дітьми дошкільного дитячого будинку ми прагнули спрямувати на активне пізнання ними навколишнього середовища у спільній діяльності з педагогами соціального закладу. Перед проведенням цієї роботи нами були виявлені причини психічних травм та стресів у дітей-сиріт, які вони зазнали від свого оточення.

На основі аналізу діагностики, ми склали індивідуальну програму реабілітації для кожного вихованця та на групу дітей з загальними проблемами.

Знання дитиною свого справжнього становища благодійно впливає на її психічний стан. Цьому сприяє діяльність психолога, котрий за допомогою використання спеціальних методик (“Історія твого життя”, “Книжка про тебе”, “Твоя анкета”) спонукає дитину до висловлювання своїх думок та почуттів. Для того, щоб дитина краще дізналася про свою біологічну сім’ю ми використовували проєктивні методики, анкети, арттерапію та ігрову терапію [3, с. 89].

З вихованцями дитячого закладу ми також проводили психологічні консультації стосовно їх минулого життя, причин потрапляння в дитячий будинок, умов перебування в дитячому закладі, взаємовідношення з оточуючими.

У психолого-педагогічній корекційній роботі з дітьми дошкільного віку використовувалися музично-ритмічні та вербально-комунікативні ігри. Ми проводили з вихованцями дитячого будинку музично-ритмічні ігри (“Йшла весела собака”, “Веселі каченята” та ін.) [7]. Вони сприяли піднесенню настрою дітей, а також активізації їхньої мовленнєвої та рухової активності. Функціональному розвитку мовлення та мислення дитини сприяли також ігри-драматизації на морально-етичні теми за оповіданнями “Рукавичка”, “Під грибом”. Ці ігри супроводжувалися костюмованими виставами, які сприяли образності сприйняття дітьми персонажів.

Невід’ємною умовою розвитку мовної та творчої активності було широке та повсякденне залучення дітей до різноманітної музичної діяльності. Важливим етапом у цьому розвитку є запровадження комплексного підходу до організації та проведенні музичних ігор на заняттях. Безпосереднє застосування їх в процесі доступної для дітей діяльності (предметної, зображувальної, мовної) сприяє розвитку їх музичних здібностей. Для розвитку психічних процесів у дітей дошкільного віку ми відводили важливе місце музично-дидактичним іграм. Завдання, які діти вирішували в цих іграх, потребували від них розумових та вольових зусиль – організованості, витримки. Різноманітні за своїми цілями та змістом, ці ігри навчають слухати музику, розрізняти висоту, тембр, силу, довжину звука та виховують моральні якості особистості.

Також незамінним засобом психічного розвитку дошкільників дитячого будинку було використання дитячої літератури, кіно, перегляд театральних вистав, витворів мистецтва. Під час ознайомлення з ними створюється особлива атмосфера, котра активізує дитину до пізнання навколишнього світу.

Ще одним засобом, який стимулював мовну активність дошкільнят соціального закладу було використання казкотерапії. Вона надавала можливість розкрити не існуючі, на перший погляд, особливості психічного розвитку дитини та привчала її активно висловлювати свою думку за допомогою мови.

Для збагачення уявлення дітей-сиріт про навколишній світ, ми організовували екскурсії місцевістю, з подальшим обговоренням їх з ними.

Для розвитку мовлення, мислення та пам'яті дитини дошкільного дитячого будинку ми проводили з ним бесіди про події дня, які справили на неї найяскравіші враження за останній час.

Виявленні вище особливості психічного розвитку вихованців дитячого будинку вказують на значущість проведення психологом з дітьми дошкільного віку та педагогами психокорекційної, просвітницької та психоконсультативної роботи.

Так, проведення психологічних консультацій для педагогів з метою розглядання специфіки дошкільного віку, розкриття перед ними особливостей спілкування дітей-сиріт з дорослими та з однолітками та ролі впливу дорослого на психічний розвиток вихованців дитячого будинку, позитивно впливає на продуктивність їхньої діяльності.

Включення дорослого у предметну-ігрову діяльність дітей благодійно впливає на емоційне розкриття вихованців соціального закладу. Вихователь у цьому випадку постає співучасником та зразком для наслідування, а також виступає цінувальником досягнень та успіхів дитини в грі.

Для активізації цієї діяльності ми пропонували серію таких ігрових занять: "Хто перший стрибне у коло" [1, с. 153], "Заборонений рух" [1, с. 152], а також вправу "Сонячний промінь" для зняття емоційної напруги у дітей [1, с. 153]. Як показало дослідження, сумісна діяльність дорослого та дитини сприяє психічному розвитку вихованця. При організації цієї діяльності ми враховували наступні правила:

- доброзичливе ставлення до дитини;
- відношення до дитини як до особистості у всіх моментах спілкування;
- висловлювання похвали з емоційним підкріпленням;
- висловлювання будь-яких оцінок з розгорнутими поясненнями для спонукання дитини на успіх в діяльності.

Як відомо, що система роботи в закладах для дітей-сиріт, деформує особистість педагога-вихователя. І чим більше стаж роботи, тим сильніше виражена деформація його емоційної сфери. Відбувається постійне "емоційне вигорання". Дуже часто вихователі мають негативну оцінку своєї діяльності, не бачать позитивного результату, що призводить до втрати віри у себе та свої сили [3, с. 246]. У зв'язку з цим, з педагогічним колективом соціального закладу ми проводили тренінги для розвитку:

- вміння ефективно взаємодіяти з дітьми;
- правильно поводження в конфліктних ситуаціях;
- зняття агресії.

Як один із елементів роботи з педагогічним колективом нами використовувався тренінг-турнір "Словник емоцій" [8, с. 172]. Метою даного тренінгу було розкриття можливостей у вербалізації емоційних станів у кожного педагога соціального закладу.

Висновки... Таким чином, проведена дослідницька робота вказує на те, що основним завданням дитячого будинку є розвиток позитивного потенціалу, котрий закладено в кожній дитині та надання їй допомоги в соціальній адаптації до навколишнього середовища.

Діяльність психологів та педагогів у цьому закладі має бути спрямована на подолання отриманих дитиною емоційних, психічних, фізичних, сексуальних травм. Тільки після зняття їх наслідків можна проводити з дітьми дошкільного віку роботу, яка спрямована на їх психічний розвиток. Пріоритетним напрямком у психічному розвитку дітей-сиріт є використання психологом та педагогом індивідуального підходу до вихованців соціального закладу. Він дозволяє побачити ними неповторність та унікальність кожної дитини.

Література

1. Волкова Г.А. Психолого-педагогическая коррекция развития и воспитания детей-сирот. – СПб.: КАРО, 2007. – 384 с.
2. Дубровина И.В., Рузская А.Г. Психология развития воспитанников детского дома. – М.: Педагогика, 1990. – 264 с.
3. Кондратьев Н.Ю. Социальная психология закрытых образовательных учреждений. СПб.: Питер, 2005. – 304с.
4. Лишенные родительского попечительства: Хрестоматия. / Ред. сост. В.С.Мухина. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
5. Молодцова Н.Г. Практикум по педагогической психологии. – СПб.: Питер, 2007. – 208 с.

6. Немов Р.С. Психология. В 3-х кн. – 3-е изд. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 2. Психология образования. – 608 с. – Кн. 3. Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. – 640 с.
7. Поплянова Е. Игры для уроков музыки и детских праздников. – Челябинск: УРАЛ LTD, 1997. – 128 с.
8. Сидоренко Е.В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии. – СПб.: Речь., 2002. – 208 с.
9. Шахматова А.Ш. Воспитание детей – сирот дошкольного возраста / Под ред. С.А.Козловой. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 192 с.
10. Шульга Т.И., Олифенко Л.Я., Быкова А.В. Социально-психологическая помощь обездоленным детям. – М.: УРАО, 2003.– 400 с.

Анотація

У статті розглянуто особливості психічного розвитку дітей дошкільного віку під впливом цілеспрямованої діяльності працівників дитячого будинку. Виявлено, що недостатній об'єм емоційних вражень при спілкуванні дітей з дорослими, а також низький рівень їхньої орієнтації у навколишньому світі приводять до відхилень у розвитку самопізнання та мовлення.

Анотация

В статье рассмотрены особенности психического развития детей дошкольного возраста под воздействием целенаправленной деятельности работников детского дома. Выведено, что недостаточный объем эмоциональных впечатлений при общении детей со взрослыми, а также низкий уровень их ориентации в окружающем мире приводит к отклонениям в развитии самопознания и речи.

Подано до редакції 26.01.2009.

© 2009

Халілова О.Н.

ДІЛОВА ГРА ЯК ТВОРЧИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНО-ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Кардинальні реформи в соціальній та економічній сфері життя суспільства в наш час, створили необхідність введення в процес навчання такого предмету як економіка. Як результат, виникла проблема методів навчання економіки, а саме формування економічної поведінки учнів.

На нашу думку, пріоритетне значення для формування відповідальної економічної поведінки старшокласників є ділова гра, яка має такі педагогічні можливості як актуалізація вітагенного досвіду особистості; створення ситуацій для прояву і розвитку економічних ціннісних орієнтацій; наявність стимулів для самовиховання, направлено на вдосконалення етично-економічних якостей.

Іншою проблемою формування відповідальної економічної поведінки учнів, на наш погляд, є недооцінка використання педагогічного потенціалу ділових ігор в цьому процесі.

Формулювання цілей статті... Отже, метою наукової статті якраз є розкрити роль і сутність ділової гри в процесі формування економічної поведінки учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Прототипами ділових ігор були перші військові ігри, які виникли ще в III тисячолітті до н.е. ("вайхай" – китайська військова гра). Передбачається, що з цієї гри виникли такі стратегічні ігри, як "го" і шахи. Проте важливу роль військових ігор як засіб навчання оцінили тільки наприкінці XVIII ст. У 1799 р. м.Вінтуріні вперше замінив гральну дошку топографічною картою. Рейсвітц удосконалив військову гру, коли в ящику з піском створив рельєф місцевості. Саме в результаті варіантів дій сторін, що програються в процесі цих ігор, вибиралося оптимальне рішення, яке потім було реалізовано практично.

У СРСР ділові ігри були вперше розроблені і використані для вирішення соціально-економічних проблем. У 1932 р. під керівництвом М.М.Бірштейна в Ленінградському інженерно-економічному інституті була проведена ділова гра, завершальна період початку роботи Ліговського заводу друкарських машинок.

У 60-ті рр. XX ст. в працях Г.Щедровицького були обґрунтовані ідеї колективного "мислення", які згодом одержали назву організаційно-діяльнісних ігор. Стимул для впровадження ділових ігор в практику економічної освіти з'явився спочатку у вищій школі і на курсах підвищення кваліфікації управлінських кадрів. Зміст, функції, принципи організації ділових ігор в 70–80 рр. описуються в роботах В.П.Буркова, С.В.Емельянова, А.А.Вербіцького, Ю.В.Геронімуса, В.У.Кулешова, І.С.Ладенка, А.М.Смолкіна, В.Я.Платова, Е.А. Хруцького та ін. Розглядаючи роль ділової гри в економічній освіті, автори відзначають в основному її дидактичні переваги в засвоєнні більшого об'єму інформації. Хоча вони відзначають і те, що в процесі гри можуть відпрацьовуватися певні форми економічної і соціальної поведінки. Тим часом можливість використання економічних ділових ігор в загальноосвітній школі практично не вивчалася.